

N. A. KUN
LEGENDE I MITOVI STARE GRČKE

Naslov originala

ЛЕГЕНДЫ И МИФЫ ДРЕВНЕЙ ГРЕЦИИ

Государственное учебно-педагогическое издательство

Министерства просвещения РСФСР

Москва 1955

N. A. KUN

**LEGENDE I MITOVI
STARE GRČKE**

NEVEN
Beograd, 2016.

PREDGOVOR

Sadržaj knjige pokojnog profesora N. A. Kuna¹, jednog od najuticajnijih sovjetskih historičara starogrčke kulture, predstavlja sistematsko prepričavanje grčkih mitova (legendi o fantastičnim bićima: bogovima, herojima i čudovištima, koji su navodno nekada davno živeli u Grčkoj i susednim zemljama). U svesti savremenika stare Grčke legendarna božanstva su oličavala razne prirodne sile. Grčki mitovi govore o avanturama i podvizima ljudi-heroja, koji su bili obdareni natprirodnim moćima, hrabrošću i spretnošću, a najčešće dece bogova i boginja. Ove legende su kasnije pozajmili od Grka i Rimljani. Jednim imenom su nazvane „starogrčka mitologija“.

Poreklom iz različitih delova evropske Grčke (Atika, Beotija, Argolis, Aitolija, Tesalija i tako dalje), sa ostrva Egejskog arhipelaga (Krit, Rodos, Delos) i iz grčkih naselja na zapadnoj obali Male Azije, pojedini lokalni ciklusi mitova postepeno su se slili u svojevrsni način religioznog pogleda na svet, zasnovan na obogotvorenju nerazumljivih fenomena prirode i poklonjenju u znak sećanja na pretke – plemenske vođe-heroje, koji su neretko doživljavani kao „ravni bogovima“.

¹ N. A. Kun je umro 28.12.1940.g.

Slično legendama drugih naroda starog sveta, starogrčki mitovi i na njima zasnovani epovi (Homerovi „Ilijada“ i „Odiseja“, Heosidova „Teogonija“, „Argonautika“ Apolonija Rodoskog i dr.) u izvesnoj meri su odražavali prirodne i istorijske fenomene onog prirodnog i društvenog okruženja, u kome su nastali. Opisujući ovu činjenicu, Fridrih Engels je pisao: „...religija nije ništa drugo do fantastični odraz u ljudskim glavama onih spoljnih sila koje kontrolišu njihov svakodnevni život – odraz, u kome zemaljske sile dobijaju formu natprirodnih. U ranoj istoriji objekti tog odraza su pre svega prirodne sile, koje u daljoj evoluciji kod različitih naroda prolaze kroz najrazličitija i veoma šarolika oličenja. Ovaj inicijalni proces ispraćen je pomoću komparativne mitologije... Ali ubrzo, naporedo sa silama prirode, pojavljuju se takođe i društvene sile – sile, koje se suprotstavljaju čoveku i takođe su mu strane i u početku neobjašnjive kao i sile prirode, i slično poslednjim vladaju nad njim i jednako su, reklo bi se, neizbežne. Fantastični likovi, u kojima su se prvobitno ogledale samo misteriozne sile prirode, sada poprimaju i socijalne atribute i postaju predstavnici istorijskih sila“².

Mitske legende o životu i podvizima vođa-heroja, o mešanju bogova i boginja u poslove kako pojedinaca, tako i čitavih plemena nastale su, kako je već prethodno rečeno, u različitim oblastima Grčke, u okruženju plemenskih zajednica na granici II i I milenijuma p.n.e. Stvarali su ih putujući pevači – aedi, koji su prelazili iz jednog naselja u drugo i zaustavljali se u domovima plemenskih vođa; na plemenskim okupljanjima oni su, prateći sebe na kitari³, ritmičnim glasom deklamovali pesme i himne koje su sami sastavili (a ponekad i pozajmili od drugih aeda) u čast bogova, zaštitnika određenog plemena, ili heroja koji su smatrani precima tih plemenskih vođa, u čijim su domovima nastupali.

² F. Engels, Anti-Diring, Госполитиздат, 1953, стр. 299.

³ Kitara – žičani instrument

Naporedo sa pesmama aeda među pojedinim plemenskim grupacijama pojavile su se i druge himne i pesme: radničke seoske pesme, koje su pevane prilikom obavljanja zemljoradničkih radova, ratne himne – peane, koje su ratnici izvodili pred početak bitke, svadbene pesme – himeneje, kao i oreni – pogrebne tužbalice.

Postepeno, u pojedinim oblastima stare Grčke nastali su čitavi ciklusi legendi. Dakle, u najvećem gradu Beotije – Tebi, nastale su pesme i legende o Dionisu, bogu vina i radosti, o nesrećnoj majci Niobi, koja je izgubila svu svoju decu zbog gneva boga sunca Apolona, o nesrećnom caru Edipu, koji je nesvesno počinio užasne zločine i iskupio se surovom patnjom.

U Agrosu, na istočnoj obali Peloponeza, pripovedalo se o heroju Perseju, o užasnom kraju vođe Agamemnona, pobjednika Troje, koga je mučki ubila sopstvena žena uz pomoć saučesnika i o osveti njegovog sina Oresta očevim ubicama.

Na ostrvu Krit bile su rasprostranjene legende o moćnom bogu Zevsu u obliku bika, koji je oteo feničansku princezu Evropu, od koje je navodno započeo rod vladara Krita.

U Atici i njenom centru Atini su se proširile legende o sinu boga mora Posejdonu, Tezeju, za koga se verovalo da je ujedinio do tada razjedinjena atička plemena Jonjane u jednu zajednicu, sagradio grad Atinu i izvršio niz podviga.

Konačno, svuda su dobro bile poznate legende o Heraklu – moćnom sinu vrhovnog boga Zevsu, o njegovim podvizima i tragičnoj sudbini, o dalekom pohodu u malo poznate neverovatno strašne oblasti grupe heroja, koji su sagradili brod – „Argo“ (plovidba Argonauta), o svegrčkom pohodu plemenskih vođa i njihovih vojski na Troju, grad u Maloj Aziji, i o nevoljama i avanturama mnogih od njih, posebno vođe Odiseja, pri povratku u domovinu.

Na osnovu ovih drevnih pesama i legendi aedi su sazdali velike epove. Najpopularniji među njima bili su epovi slepog pesnika Homera – „Ilijada“ i „Odiseja“. Prvi od pomenutih sadržao je

opis nekih epizoda desete godine rata između Grka i Trojanaca, drugi – avanture vođe Odiseja u neverovatnim, Grcima te epohe malo poznatim zapadnim oblastima Mediterana, i njegov srećan povratak na rodno ostrvo Itaku.

Heroji Homerovih epova – Ahil, Odisej, Hektor, Agamemnon, Menelaj, Ajaks, Andromaha, Penelopa, Jelena – bili su izuzetno popularni u čitavoj Grčkoj.

Homerovi stihovi prenošeni su od usta do usta generacijama. Konačno, u VI veku pre nove ere zapisani su u Atini i pretvoreni u pisana književna dela. Izučavani su u svim školama u antičkoj Grčkoj, a kasnije u školama grčkih istočnih helenističkih država, koje su stvorili grčki osvajači u Aziji, i, na kraju, u većini škola koje su postojale u Rimskoj imperiji.

Izuzetno veliki značaj Homerovih epova isticao je još u VI veku starogrčki filozof, idealista Platon, koji je pisao da je „ovaj pesnik (Homer. – A. B.) vaspitao Heladu!“ Ipak, bez obzira na izuzetnu Homerovu popularnost, njegova biografija i čak mesto rođenja bili su nepoznati. U sedam gradova stare Grčke otimali su se oko mesta rođenja ovog velikog pesnika. Nepostojanje biografskih podataka o pesniku iskoristili su neki istraživači starogrčke istorije i književnosti i doveli u pitanje istorijsku realnost Homerove ličnosti.

Krajem XVIII veka nemački istoričar i filolog Volf dao je predlog da se Homerovi epovi „Ilijada“ i „Odiseja“ smatraju rezultatom bezličnog narodnog stvaralaštva. Volf, a zatim još jedan naučnik, nemački filolog Lahman, na osnovu nekih kontradiktornosti u epovima i, po njihovom mišljenju, nemogućnosti usmenog stvaralaštva u tako velikom obimu, smatrali su da su „Ilijada“ i „Odiseja“ nastale spajanjem mnogih drevnih pesama od strane različitih aeda.

Poznati nemački pesnik Fridrih Šiler bio je protiv takvog objašnjenja nastanka „Ilijade“ i „Odiseje“, dokazujući umetničko jeđinstvo oba epa i braneći lično Homerovo autorstvo.

Tako je nastalo „Homerovsko pitanje“, kao predmet brojnih naučnih rasprava među istoričarima i filozofima tokom XIX veka.

U XVIII i prvoj polovini XIX veka velika većina evropskih istoričara bavila se razmatranjem mitskog pripovedanja i sadržaja starogrčkih epova kao čisto fantastičnih. Mnogi istoričari i arheolozi čak su sebi davali za pravo da negiraju istorijsko postojanje samog grada Troje.

Međutim, krajem XIX i početkom XX veka najzanimljivija arheološka otkrića na mestu drevne Troje, u Mikenskoj tvrđavi na ostrvu Krit, bacaju novo svetlo na poreklo mnogih starogrčkih legendi.

Arheološka otkrića su indirektno potvrdila niz činjenica navedenih u raznim legendama. Zaista, očigledno su u davnim vremenima vladari Krita držali u potčinjenom položaju priobalno stanovništvo velikog broja ostrva i obale Atike, kako je navedeno u Legendama o Tezeju.

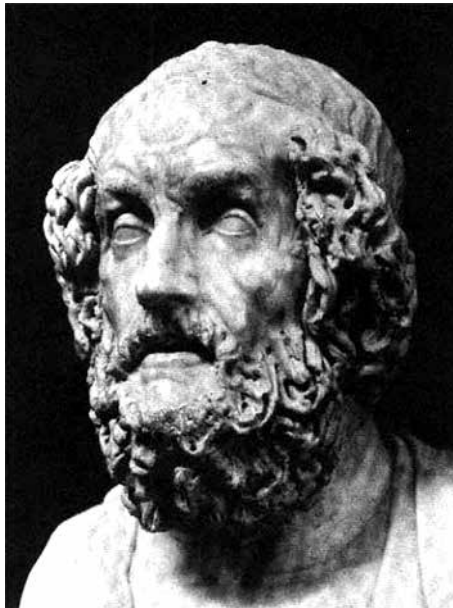
Najzad, zaista je grad Troju neprijatelj uništavao u više navrata. To daje mogućnost da se činjenica pohoda grčkih vođa sa njihovim vojskama protiv trojanaca smatra sasvim realnom; u Homerovom epu pohod je samo prenaplašeno ulepšan detaljima legende.

I konačno, u Mikeni su zaista nekad živele moćne, ratoborne, bogate vođe. Ovo dokazuju ostaci moćnih tvrđava, palata i pronađenih vrednih stvari u njihovim velikim, sagrađenim od kamena grobnicama. Drevna naselja na Kritu savremeni arheolozi vezuju za sredinu II milenijuma pre nove ere. Postojanje za to vreme velikih građevina u Mikeni i Troji vezuje se za period XIV-XIII veka pre nove ere, a shodno starogrčkoj istorijskoj tradiciji, pohod grčkih plemenskih vođa i opsada Troje od strane njihovih odreda dešavali su se, prevedeno na savremeno računanje vremena, prihvaćeno u istorijskoj nauci, u periodu 1193-1184 godine p. n. e., tj. na samom početku XII veka p. n. e.

Na taj način hronološki arheološki podaci se približavaju podacima starogrčke tradicije.

Potpuno je prirodno, da je grčko stanovništvo u određenoj meri sačuvalo sećanje na veliki pohod-napad na obali Male Azije. S vremenom, priče o stvarnom toku događaja preplitala su se sa legendama o podvizima vođa-heroja – učesnika pohoda, o neverovatnim događajima i uplitanju bogova u vojne akcije između Grka i Trojanaca.

Nadareni pesnik aed, nama poznat kao Homer, stvorio je svoje epove na osnovu legendi i predanja. To što pesnik nije znao da piše, nije mogla da ga omete u njegovom stvaralaštvu.

Slika 1.
Homer. Skulptura, II vek p. n. e.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
---------------------	---

PRVI DEO BOGOVI I HEROJI

BOGOVI

POREKLO SVETA I BOGOVA	21
ZEVS.	23
ZEVSOVO ROĐENJE	23
ZEVS SVRGAVA KRONA.	25
BORBA BOGOVA SA OLIMPA SA TITANIMA	25
ZEVSOVA BORBA SA TIFONOM	26
OLIMP	27
POSEJDON I MORSKA BOŽANSTVA	32
CARSTVO MRAČNOG HADA (PLUTONA)	35
HERA	39
IJA	40
APOLON	42
APOLONOVO ROĐENJE.	42
APOLONOVA BORBA SA PITONOM I OSNIVANJE DELFIJSKOG PROROČIŠTA	43
DAFNA.	44
APOLON KOD ADMETA	46
APOLON I MUZE	47
ALOEJEVI SINOV I	49
MARS IJA.	50
ASKLEPIJ (ESKULAP)	52
ARTEMIDA	53
AKTEON.	55
ATINA PALADA	57
ATININO ROĐENJE	57
ARAHNA	59

HERMES	61
HERMES OTIMA APOLONOVA GOVEDA	62
ARES, AFRODITA, EROS I HIMENEJ	65
ARES	65
AFRODITA	67
PIGMALION	69
NARCIS	70
ADONIS	73
EROS	75
HIMENEJ	75
HEFEST	77
DEMETRAI PERSEFONA	80
KAKO JE HAD OTEO PERSEFONU	80
TRIPTOLEM	86
ERISIHTON	87
NOĆ, MESEC, ZORA I SUNCE	89
FAETON	90
DIONIS	96
DIONISOVO ROĐENJE I VASPITANJE	96
DIONIS I NJEGOVA SVITA	98
LIKURG	99
MINIJEVE KĆERI	100
TIRENSKI MORSKI RAZBOJNICI	101
IKARIJ	104
KRALJ MIDA	105
PAN	106
PAN I SIRINGA	108
PANOVO NADMETANJE SA APOLONOM	108

HEROJI

PET VEKOVA	111
DEUKALION I PIRA (POTOP)	113
PROMETEJ	115
PANDORA	126
EAK	128
DANAIDE	130
PERSEJ	134
PERSEJEVO ROĐENJE	134
PERSEJ UBIJA GORGONU MEDUZU	136
PERSEJ I ATLAS	140
PERSEJ SPASAVA ANDROMEDU	142

PERSEJEVA SVADBA	144
PERSEJEV POVRATAK NA OSTRVO SERIF	147
PERSEJ U ARGOSU	148
SIZIF	148
BELEROFONT	150
TANTAL	154
PELOPS	157
EUROPA	160
KADMO	163
ZETO I AMFION	168
NIOBA	172
HERAKLE	176
HERAKLOVO ROĐENJE I VASPITANJE	176
HERAKLE U TEBI	181
HERAKLE U SLUŽBI KOD EURISTEJA	182
NEMEJSKI LAV (PRVI PODVIG)	182
LERNEJSKA HIDRA (DRUGI PODVIG)	184
STIMFALIJSKE PTICE (TREĆI PODVIG)	185
KERINEJSKI JELEN (ČETVRTI PODVIG)	186
ERIMANTSKA DIVLJA SVINJA I BITKA SA KENTAURIMA (PETI PODVIG)	188
OBOR KRALJA AUGIJA (ŠESTI PODVIG)	189
KRITSKI BIK (SEDMI PODVIG)	190
DIOMEDOVI KONJI (OSMI PODVIG)	191
HERAKLE KOD ADMETA	192
HIPOLITIN POJAS (DEVETI PODVIG)	196
HERAKLE SPASAVA HESIONU,	198
HARIONOVE KRAVE (DESETI PODVIG)	199
KERBER (JEDANAESTI PODVIG)	202
HISPERIDINEJA BUKE (DVANAESTI PODVIG)	204
LAOMEDONTOVU KČER	198
HERAKLE I EURIT	209
HERAKLE I DEJANIRA	211
HERAKLE KOD OMFALE	214
HERAKLE OSVAJA TROJU	215
HERAKLE SE SA BOGOVIMA BORI	217
PROTIV GIGANATA	217
SMRT HERAKLOVA I NJEGOV PRIJEM MEĐU BOGOVE NA OLIMPU	219
HERAKLIDE (Heraklova deca)	226
KEKROP, ERIHTONIJI EREHTEJ	228
KEFAL I PROKRIDA	231
PROKNA I FILOMELA	234

BOREJ I ORITIJA	237
DEDAL I IKAR	239
TEZEJ	243
TEZEJEVO ROĐENJE I VAPITANJE.	243
TEZEJEVI PODVIZI NA PUTU U ATINU	245
TEZEJ U ATINI.	248
TEZEJEVO PUTOVANJE NA KRIT	251
TEZEJ I AMAZONKE.	256
TEZEJ I PERIFOJ	257
OTMICA JELENE. TEZEJ I PERIFOJ.	259
ODLUČUJU DA OTMU PERSEFONU.	259
TEZEJEVA SMRT.	259
MELEAGAR	261
KIPARIS.	265
ORFEJ I EURIDIKA	266
ORFEJ U PODZEMNOM CARSTVU	266
ORFEJEVA SMRT	271
HIJACINT	273
POLIFEM, AKID I GALATEJA	274
DIOSKURI, KASTOR I POLIDEUK	276
ATREJ I FIJEST	278
ESAK I HESPERIJA	281

DRUGI DEO STAROGRČKI EPOS

ARGONAUTI

FRIKS I HELA	285
JASONOVO ROĐENJE I VASPITANJE	287
JASON U JOLKU	288
JASON SAKUPLJA PRATIOCE.	290
I SPREMA SE ZA POHOD U KOLHIDU	290
ARGONAUTI NA LEMNOSU	292
ARGONAUTI NA POLUOSTRVU KIZIKA	294
ARGONAUTI U MIZIJI	295
ARGONAUTI U VITINIJI (AMIK)	297
ARGONAUTI KOD FINEJA	299
SIMPLEGADE	301
OSTRVO ARETIJADA I DOLAZAK U KOLHIDU	302
HERA I ATINA KOD AFRODITE	304

JASON KOD EJETA.	306
ARGONAUTI SE OBRAČAJU MEDEJI ZA POMOĆ.	308
JASON ISPUNJAVA EJETOVU ZAPOVEST.	312
MEDEJA POMAŽE JASONU DA	315
UKRADE ZLATNO RUNO	315
POVRATAK ARGONAUTA	316
JASON I MEDEJA U JOLKU. PELIJEVA SMRT	321
JASON I MEDEJA U KORINTU. JASONOVA SMRT.	324

TROJANSKI CIKLUS

JELENA, ZEVSOVA I LEDINA KĆI	329
PELEJ I TETIDA.	330
PARISOV SUD.	333
PARIS SE VRAĆA U TROJU	335
PARIS OTIMA JELENU	335
MENELAJ SE SPREMA ZA RAT PROTIV TROJE	338
AHIL.	340
TROJA.	343
GRČKI HEROJI U MIZIJI	345
GRCI U AULIDI.	347
GRCI PLOVE KA OBALAMA TROJE. FILOKTET	353
PRVIH DEVET GODINA OPSADE TROJE	354
AHILOVA SVAĐA SA AGAMEMNONOM	360
NARODNO VEČANJE. TERSIT	369
MENELAJEV MEGDAN SA PARISOM.	374
PANDAR KRŠI ZAKLETVU. BITKA	377
HEKTOR U TROJI.	383
HEKTOROVO OPRAŠTANJE SA ANDROMAHOM	383
NASTAVAK BITKE.	387
HEKTOROV MEGDAN SA AJANTOM	387
POBEDA TROJANACA	391
AGAMEMNONOV POKUŠAJ	394
POMIRENJA SA AHILOM	394
ODISEJ I DIOMED UHODE TROJANSKI LOGOR.	396
RESOVI KONJI	396
BITKA KRAJ GRČKOG LOGORA.	399
BORBA KOD LAĐA	404
PODVIZI I SMRT PATROKLA	409
BORBA ZA PATROKLOVO TELO.	415
TETIDA KOD HEFESTA. AHILOVO ORUŽJE	422
AHILOVO POMIRENJE SA AGAMEMNONOM.	425

AHIL STUPA U BORBU SA TROJANCIMA	427
AHILOV MEGDAN SA HEKTOROM.	436
PATROKLOVA SAHRANA	440
PRIJAM U AHILOVOM ŠATORU. HEKTOROVA SAHRANA.	444
BITKA SA AMAZONKAMA. PENTESILEJA	449
BITKA SA ETIOPIMA. MEMNON	452
AHILOVA SMRT	454
SMRT AJANTA TELAMONIDA	457
FILOKTET. POSLEDNJI DANI TROJE	459
PAD TROJE.	464
POVRATAK GRKA U DOMOVINU	470

ODISEJA

ODISEJ KOD NIMFE KALIPSO	475
NA ITAKI U ODISEJEVOM ODSUSTVU PROSIOCI SE BAHATE, RASIPAJUĆI NJEGOVO IMANJE	476
TELEMAH KOD NESTORA I MENELAJA	480
PROSIOCI SPREMAJU SMRT TELEMAHU PO NJEGOVOM POVRATKU U ITAKU.	483
ODISEJ NAPUŠTA OSTRVO NIMFE KALIPSO	484
ODISEJ I NAUSIKAJA	488
ODISEJ KOD KRALJA ALKINOJA	491
ODISEJ PRIČA O SVOJIM DOŽIVLJAJIMA.	497
ODISEJ NA OSTRVU KIKLOPA. POLIFEM	498
ODISEJ NA OSTRVU EOLJI.	502
ODISEJ KOD LESTRIGONACA	503
ODISEJ NA OSTRVU ČAROBNICE KIRKE	504
ODISEJ SILAZI U HADOVO CARSTVO	507
ODISEJEVA PLOVIDBA KRAJ OSTRVA	510
SIRENA I KRAJ SCILE I HARIBDE.	510
ODISEJ NA OSTRVU TRINAKRIJI.	513
PROPAST ODISEJEVE LAĐE	513
ODISEJEV POVRATAK U ITAKU	515
ODISEJEV KOD EUMEJA	517
TELEMAHOV POVRATAK NA ITAKU	520
TELEMAH DOLAZI KOD EUMEJA.	523
ODISEJ I TELEMAH	523
ODISEJ DOLAZI U SVOJ DVORAC	526
PRERUŠEN U STRANCA	526
ODISEJ I PENELOPA	532
ODISEJ UBIJA PROSIOCE.	536

ODISEJ SE OTKRIVA PENELOPI	544
DUŠE PROSILACA U HADOVOM CARSTVU	547
ODISEJ KOD LAERTA	548
USTANAK ŽITELJA I NJIHOVO	550
IZMIRENJE SA ODISEJEM	550

AGAMEMNON I NJEGOV SIN OREST

AGAMEMNONOVA SMRT	553
OREST SE SVETI ZA OČEVO UBISTVO.	556
APOLON I ATINA PALADA SPASAVAJU ORESTA OD GONJENJA ERINIJA	559
ORESTOVO PUTOVANJE U TAURIDU PO SVETI ARTEMIDIN KIP	562

TEBANSKI CIKLUS

EDIP. NJEGOVO DETINJSTVO,	567
MLADOST I POVRATAK U TEBU	567
EDIP U TEBI.	571
EDIPOVA SMRT.	575
SEDMORICA PROTIV TEBE	582
ANTIGONA	593
POHOD EPIGONACA	598
ALKMEON.	600
PREVODI NAJVAŽNIJIH DELA STAROGRČKIH I LATINSKIH AUTORA, KOJA SADRŽE IZLAGANJE GRČKIH MITOVA	603